

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi: №MD-5A120102
2020 yil 29 08

**MUTAXASSISLIKNING NAZARIY MASALALARI
(URDU)**

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	120000 – Gumanitar fanlar
Mutaxassislik:	5A120102 – Lingvistika (sharq tillari)

Toshkent - 2020

up

10/11

	o'qituvchisi, f. f.n.
--	-----------------------

Fan/modul' kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar	
5ALNM125	2020-2021	1	5	
Fan/modul' turi	Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Majburiy	O'zbek/rus		4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	МУТАХАССИСЛИКНИНГ НАЗАРИЙ МАСАЛАЛАРИ (УРДУ)	60	90	150
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda hindiy va urdu tillari ich tizimiga xos tarkibiy qismlarini tadqiq etishda kuzatilayotgan nazar muammolarni bayon etib umumlashtirish orqali yo'nalish profiliga mos bilim ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir. Fanning vazifasi talabalarga hindiy va urdu tillarini ilmiy o'rganish metodlari xususan, fonetika, morfologiya va sintaksis bo'limlariga oid tushuncha birliklarini nazariy jihatdan anglab olish hamda til matnlari asosida bunda hodisalarni tahlil qila bilishni shu fan tamoyillaridan kelib chiqqan hol o'rgatishdan iborat. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1- mavzu. Asosiy xorijiy tilni tadqiq etishning asosiy metodlari Asosiy xorijiy tilni tadqiq etishning asosiy metodlari va metodologiyasi masalalari, sitez va analiz tushunchalari, komponent va qiyosiy tahlil hamda xarakterologik tahlil tushunchalariga izoh va shuningdek, sinxron va diaxron aspektidagi tadqiqotlar masalalari va tadqiq etish usullarining tasnif va tavsiflari o'rgatilinishi nazarda tutilgan. .2- mavzu. Asosiy xorijiy tilning fonetik tizimi masalalari Ushbu ma'ruza doirasida xorijiy tilning fonetikasi va fonologiyasiga oid qarashlar, unli va undoshlar tasnifi masalalari, asosiy xorijiy tildagi fonetik o'zgarishlar turlari, ularning namoyon bo'lish yo'llari, oldfonologiya tamoyillariga oid masalalar tadbiq etiladi. 3- mavzu. Urdu tilining morfemik va morfologik sathlari Asosiy xorijiy tilning morfemik va morfologik belgilari, morfemika va morfologiya tushunchalari, asosiy xorijiy tildagi affiksalar spesifikasi va bu			

	boradagi yondashuvlar aks ettiriladi. 4- mavzu. Urdu tilidagi soʻz turkumlarini tasniflashning asosiy tamoyillari Bunda mavzuga daxldor ahamiyatli ilmiy ishlar tahlili, soʻz turkumlarining tasniflashdagi asosiy yondashuvlarning yuzaga kelish sabablari oʻrganiladi. Ular turli xil ilmiy asarlarga asoslangan holda tadbiq etiladi. 5- mavzu. Urdu tilidagi mustaqil soʻz turkumlarini tasniflashning asosiy xususiyatlari Bunda mustaqil soʻz turkumi qatoriga mansub boʻlgan ot, sifat, son, olmosh, feʼl, ravish kabi soʻz turkumlariga xos xususiyatlar atroflicha oʻrganiladi. Ularga xos asosiy belgilar va shuningdek, mustaqil soʻz turkumlariga doir asosiy muammoli masalalar tahlil etildi. 6- mavzu. Yordamchi soʻz turkumlariga oid qarashlar Yordamchi soʻz turkumlarining tadqiqiga oid ilmiy ishlar, soʻz turkumlarini tahlil etishdagi asosiy yondashuv tiplari, jumladan, morfologik, leksik, struktur, funksional, sintaktik, stilistik tahlillar, maydon nazariyasi kabi masalalar atroflicha oʻrganiladi. 7-mavzu. Urdu tili stilistika masalalari Ushbu doirada stilistika tushunchalari, soʻzning bosh va koʻchma maʼnolari, maʼno taraqqiyot usullari masalalari, omonimiya, sinonimiya hodisalari, mavzuga daxldor ishlar tahlili olib borilishi nazarda tutilgan. 8- mavzu. Urdu tili leksikologiyasi Derivasiya. Soʻz yasash. Dennotativ va konnotativ maʼnolar, uzuallik va okkazonallik tushunchalari, asosiy sharq tilining stilistik jihatlari oʻrganiladi. 9- mavzu. Urdu tili leksik qatlami Hindiy va urdu tillari tarixida sanskritcha soʻzlar ahamiyatini anglab olish muammosi eng dolzarb muammolar qatoridan joy olishi ikki tilning pirovardida rasman bir-biridan ajralib ketishiga sababchi boʻlgan yirik leksik qatlamning hindistoniy til tizimidagi mohiyatiga uzviy bogʻliqdir. Oʻrganaladigan leksikaga nisbatan taxliliy usul tariqasida bu yerda ham morfologik-derivation, ha semasiologik qonuniyatlarni ochib berish imkonini beradigan umumiy strukturual-statistik usul tanlab olindi. Bunday yondashuvni tanlash sababi hindiy va urdu tillari ilk shakllaridagi sanskritcha soʻzlarning ichki til sabablariga koʻra paydo boʻlgan tarixan va tipologik "toʻgʻri" va "notoʻgʻri" hamda balki butkul transformasiyaga uchragan
--	--

	1972. 12. Liperovskiy V.P. Imennie chasti rechi v xindi. -M, 1978. 13. Liperovskiy V.P. Slojnie predlojeniya v yazike xindi. -M., 1972. 14. Shamaton A.N. Ocherki istoricheskoy leksikologii xindi i urdu. -T., 1990 15. Shamaton A.N. Klassicheskiy dakxini (yujniy xindustani XVII v). - M,1974. Axborot manbaalari 1. . www.gov.uz – Oʻzbekiston Respublikasi xukumat portali. 2.www.lex.uz – Oʻzbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi. 3.www.hind.com 4.www.hindibhasha.com 5.www.hindilanguage.com 6.www.languageinindia.com 7.www.aksharamala.com 8.www.rajbhasha.gov.in 9.www.boloji.org 10.www.sahitya.com 11.www.hindiindiya.com 12.www.hindischool.com
7.	Fan dasturi Oliy va oʻrta maxsus, kasb-hunar taʼlimi yoʻnalishlari boʻyicha Oʻquv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2020 yil "29" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan maʼqullangan. Oʻzbekiston Respublikasi Oliy va oʻrta maxsus taʼlim vazirligining 2020 yil "29" 08 dagi 452-sonli buyrugʻi bilan maʼqullangan fan dasturlarini tayanch oliy taʼlim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.
8.	Fan/modul' uchun mas'ullar: Abdurahmonova M.H.- TDShI, "Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo tillari" kafedrası dosenti,f.f.n.
9.	Taqrizchilar: Muhibova U.U. - TDShI, Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo tillari" kafedrası mudiri, fil.f.d. Nurmatov S.S. - "Janubiy va Janubi-Sharqiy Osiyo tillari" kafedrası

	• guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish vajoriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Шоматов О.Н. Жанубий Осиё тилларига кириш. -Т.2003-2004. 1-3 қисм. 2. Шоматов.О.Н. Ҳиндий тили меъёрий грамматикаси, Т., 2010. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar', №11. 2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2016. - 56 b. 3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O'zbekiston, 2017. - 48 b 4. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b. 5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. www.lex.uz. 6. Barxudarov A.S. Slovoobrazovanie v xindi. -M., 1963 7. Beskrovniy B.C. Funktsional'nie stili yazika xindi. -M, 1981. 8. Zaxar'in B.A. Vvedenie v istoriyu yazika xindi. -M., 1978. 9. Zaxar'in B.A. Teoreticheskaya grammatika yazikov xindi i urdu. -M., 1989. 10. Zograf T.A. Yaziki Yujnoy Azii. -M, 1990. 11. Zograf G.A. Morfologicheskij stroy novix indoariyskix yazikov. -M,

shakllarning yonma-yon qo'llanganligiga borib taqaladi. 10- mavzu. Urdu tili lingvistik terminshunoslik masalalari Atamashunoslik doirasida esa, asosiy sharq tilidagi tilshunoslik atamalari, atamashunoslik tarixi, hozirgi zamon asosiy sharq tilida atamashunoslik holati tadqiq etiladi. 11- mavzu. Asosiy xorijiy tildagi sintaktik qurilmalar(konstruksiyalar) Asosiy xorijiy tilning sintaktik qurilishiga oid umumiy ma'lumotlar, sintaktik qurilmalar, so'z birikmasi, sintaktik birliklar 12- mavzu. Gapni tasniflash tamoyillari Urdu tilida so'z birikmasi masalasi So'zlarniig o'zaro leksik va grammatik aloqaga kirishuvidan qo'shiluvidan umuman birikma paydo bo'ladi. Shuning uchun «birikma» keng ma'noni — har qanday ikki yoki undan ortiq so'zlarning leksik-semantik va grammatik aloqaga kirishuvidan paydo bo'lgan butunlikni bildiradi. Lekii barcha birikmalar bpr xil emas. Ular tuzilishi, komponentlariniig o'zaro munosabati , bajargap vazifasi, spesifikasi va h. k. xususiyatlariga ko'ra bir-birlaridan farqlidirlar. Asosiy sintaktik birlikning tuzilishiga ko'ra tiplari, sodda gap, qo'shma gaplar, gap turlarini shakllantiruvchi grammatik vositalar tahlili tadqiq etilib, atroflicha o'rganilinadi. 13- mavzu. Sodda gapning turlari Gaplarning bosh bulaklarning mikdoriga kura sodda va kushma gaplarga bulinishi. Tarkibida bitta bosh bulak katnashgan gaplar.Gaplarning suzlovchining ifoda maksadiga kura uch turga bulinishi.Darak ran. 2. Surok ran. 3. Buyruk ran. 14- mavzu. Qo'shma gapni tasniflash tamoyillari Tuzilishiga ko'ra sodda gapga o'xshash ikki va undan ortiq predikativ birlikning intonasiya va mazmun jihatidan bir butunlik hosil etishi bilan yuzaga keluvchi gap; gapning struktural jihatdan alohida bir turi. Qo'shma gap tuzilishi va qurilish materialiga ko'ra sodda gapdan farq qiladi. Sodda gapning qurilish material so'z yoki so'z birikmalari bo'lsa. Qo'shma gapning qurilish material so'dda gaplardir. 15- mavzu. Qo'shma gap turlari Tarkibidagi predikativ birliklar (sodda gaplar) bosh va ergash holatida
--

bo'lib, ya'ni bosh va ergash gaplardan tuzilib. ergashtiruvchi bog'lovchilar, bir qancha fe'l shakllari, yuklama va ko'makchilar, nisbiy so'zlar va tobelanish ohangi yordamida birikib, biri ikkinchisini aniqlash, to'ldirish kabi vazifalarni bajaradigan qo'shma gap turlarining xususiyatlari.

III. Amaliy mashg'ulotlari b o'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Sintez va analiz tushunchalari va ularning hindiy va urdu tillariga bo'lgan munosabatlari.
2. Urdu tilida fonetik o'zgarishlar turlari.
3. Morfemika va morfologiya tushunchalarining tadqiq etilishidagi ahamiyati.
4. So'z turkumlariga xos tipologik va genetik xususiyatlar.
5. Mustaqil so'z turkumlari.
6. Ort ko'makchilarning ushbu tillardagi o'rni.
7. Yordamchi so'z turkumlari.
8. Leksikologiya asoslari va muammolari.
9. So'zning bosh va ko'chma ma'nolari.
10. Urdu tilining asosiy stilistik jihatlari.
11. Urdu tilining tilshunoslik atamaları.
12. Urdu tilining sintaktik qurilmalari va birliklari.
13. Urdu tilining qo'shma gap muammolari.
14. Sintaktik aloqa turlari.
15. Urdu tilining gap tarkibidagi bosh va ikkilamchi bo'laklari.

Amaliy mashg'ulotlar mul'timedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur.

Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Kurs ishi bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Kurs ishi fan mavzulariga taalluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishining hajmi, rasmiylashtirish shakli, baholash mezonlari tegishli kafedra tomonidan belgilanadi. Kurs ishini bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

Kurs ishi uchun quyidagi tahminiy mavzular tavsiya etiladi:

1. Mustaqil so'z turkumlari.

2. Ort ko'makchilarning ushbu tillardagi o'rni.
3. Yordamchi so'z turkumlari.
4. Leksikologiya asoslari va muammolari.
5. So'zning bosh va ko'chma ma'nolari.
6. Urdu tilining asosiy stilistik jihatlari.
7. Urdu tilining tilshunoslik atamaları.
8. Urdu tilining sintaktik qurilmalari va birliklari.
9. Urdu tilining qo'shma gap muammolari.
10. Sintaktik aloqa turlari.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Urdu tilida singarmonizm hodisasi
2. Hind-oriy tillarining rivojlanish bosqichlari
3. Urdu tilining rivojlanida serebral tovushlarning ahamiyati
4. Urdu tilida sonning morfologik xususiyatlari.
5. Urdu tilida son so'z turkumiga xos fonetik xususiyatlar
6. Urdu tilida arabcha va forsa leksika

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3. VI. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

- o'qitilayotgan sharq tilida yaratilgan maxsus adabiyot ustida ishlash, matn lingvistikasi: matnning fonetik, leksik-semantik, grammatik, uslubiy jihatlari bilishi qoidalar haqida *tasavvur va bilimga ega bo'lishi*;
- talaba matn tilining fonetik asoslari, fonetik tizimning davriylik masalasi; matnda qo'llanilgan lug'at tarkibi, lug'at tarkibining genetik asoslari; so'zlarning ma'no xususiyatlari; leksik birliklarning morfologik tadqiqi; so'z yasalishi masalalari yuzasidan *ko'nikmalariga ega bo'lishi*;
- talaba matnning sintaktik xususiyatlari; matnda qo'llanilgan iboralar, maqol va boshqalarga xos sintaktik qurilmalar; ijodkor uslubi masalasi, ijodkor uslubining o'ziga xosligi; adabiy til uslublari va ularning matndagi ko'rinishi; matn talabi bilan til uslublarning tanlanishini tushuna olish tajriba va ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak. *aniq malakalariga ega bo'lishi kerak.*

4. VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);